

BREXIT VS. FIATALOK (1:0)

avagy:

Generációk meccse

Absztrakt

Nagy-Britannia 2016. június 23-ra referendumot írt ki, melyben a szavazásra jogosult állampolgárok arról dönthettek, hogy kilépjenek-e az Európai Unióból, vagy a bennmaradás mellett szavazzanak. Az úgynevezett „Brexit-láz” végigsöpört nemcsak Nagy-Britannián, de egész Európán is. Az eredmény pedig sokkolta mind a 28 tagállamot, elindítva ezzel egy bizonytalansági hullámot. A britek 52%-a a kilépés mellett döntött, s ennek, úgy tűnik, jelenleg a legnagyobb vesztesei a fiatalok, azok, akiknek 75%-a a bennmaradás mellett voksolt. A Brexit-kampány megosztotta a szigetország lakóit, s az eredmény közösségmegosztó hatása mellett komoly érzelmi indulatokat is kiváltott a fiatalabb generációban, akik most vádolják az idősebbeket, hogy egy olyan jövőre szavaztak, amit ők már meg sem fognak élni. A tanulmány erre a jelenségre irányítja a figyelmet, bemutatva a kampány főbb pontjait, az eredmény statisztikai mutatóit, s a fiatalok érzésvilágát az eredmény láttán.

Kulcsszavak: Brexit, fiatalok, Európai Unió, generációk közötti különbségek, kampány, szavazás.

Abstract

In 23rd May, 2016 the United Kingdom held a referendum about staying in the European Union or leave it. The so-called ‘Brexit-fever’ swept through the UK as well as the whole Europe. The result of it shocked the 28 member states, and at the same time it launched a wave of uncertainty. 52 percent of the British Public decided to leave the EU, and it seems the biggest losers in this decision are the young generation whose 75 percent voted to remain in the Union. The Brexit campaign divided the population in the UK, and also the result caused serious emotional temper in the young generation. Young people accuse the older generation that they voted for a future what they will not live in. This paper draws attention to this kind of phenomenon, is presenting the main points of the campaign, the statistical data of the result, and the youngsters’ emotion seeing the result of voting.

Key words: Brexit, younger generation, older generation, European Union, differences between generations, campaign, voting.

Focilázban él Európa! Újra itt van az Európa Bajnokság, amelynek persze elsősorban a szórakoztatás a célja, de emellett sok más előnyt is hoz(hat) az öreg kontinens életében. Mozgást a nemzetek között, a kultúrák összetalálkozását és egymásra találását, az áruk, a szolgáltatások és a tőke szabad mozgását is egyben. De talán, ami a legkézzelfoghatóbb, ami a leginkább látható: a foci közösséget teremt! Együtt szurkolhat fiatal és öreg, férfi és nő (és persze a gyerekek), fogyatékkal élők és nem, munkaadók és munkavállalók, bármely etnikum és bármely borszín képviselője... Sőt, e nemzetek fölötti játékban e közösség nemcsak megteremtődik egy pillanatra és egy pillanat alatt, hanem e közösség fejlődik, tovább formálódik, és (reményeim szerint) pozitív üzeneteket is tovább visz.

Ezzel egy időben egy másik láz is foglalkoztatja Európát: a Brexit! Vagyis, hogy Nagy-Britannia marad-e az Európai Unió tagja, vagy úgy dönt, kilép a közösségből. A meccsek már javában zajlottak, amikor Európa közössége értesült a hírről: az Egyesült Királyság 52%-a (48% ellenében) úgy döntött, kilép az Unióból. A hír nemcsak a brit és az európai polgárokat, de a piacokat, a tőzsdéket, sőt magát a brit politikát is láthatóan meglepte. Mindamelllett, hogy a referendum eredménye azonnali politikai krízist okozott Nagy-Britanniában, sokkolta Európát és az Európai Uniót, megrázta a tőzsdéket, bizonytalanságot gerjesztett.

E tanulmány szerzője azonban a Brexit talán egyik (a jövőre nézve mindenképpen) legkockázatosabb aspektusára kívánja felhívni a figyelmet: a Brexit közösséget megosztó szerepére! Nemcsak arról van szó, hogy a skótok és az észak-írek, karöltve a londoni térséggel, együttesen a bennmaradás mellett szavaztak, ami esetlegesen felvetheti egy újabb skót referendum lehetőségét az elszakadásról, bátorítva erre az észak-íreket is. Hanem, hogy egy nemzeten belül a referendum hatására egymásnak feszülnek generációk; fiatalok vádolnak öregeket azzal, hogy

a jövőt, amiben ők bíztak, eldöntötték a fejük felett azok, akinek abban a jövőben már nem kell részt venniük. A napi politikai érdekek, a hatalom birtoklásának vágya figyelmen kívül hagyta azokat, akiknek a Brexit hatásaival majd együtt kell élniük.

A Brexit-kampány alapvetően három sarkalatos pontra épült, mint ahogyan erre többek között a *Guardian* egyik cikke is rávilágított a referendumot követő héten (Travis 2016).¹ Ezek a következők voltak, melyekre a cikk szerzője egyben reagált is:

1. „Adjuk az NHS-nek azt a 350 millió fontot, amit az EU minden héten elvesz”.

Ez a kampányfogás először még áprilisban hangzott el az egyik kilépés-párti képviselő, Gisela Stuart szájából, aki azt állította: minden héten 350 millió fontot küldenek a britek Brüsszelnek. S amennyiben ezen összeg felett birtokolnák a kontrollt, akkor ezt inkább az NHS-nek (National Health Service), vagyis a brit egészségügyi rendszerbe továbbítanák.

Ez a megállapítás kétség kívül egyrészt sokkoló nemcsak a magyar, de még a brit fülnek is, másrészt igen logikus ígéretnek is tűnik első hallásra. Az említett összeg közel 134 milliárd forint, amely minden bizonnyal, ha befolyhatna *hetente* a magyar egészségügyi rendszerbe, nem sok okunk lenne panaszra. Ugyanakkor az is kétségtelen tény, hogy ebben a vonatkozásban sem összehasonlítható a két ország egészségügyi rendszere.

Az ígéret annyira csábítónak tűnt, hogy a kilépés-pártiak, többek között Boris Johnson és Michael Gove is központi elemének tekintette kampányukban.

Azonban a cikk szerzője rámutat, hogy ez az ígéret nem a valóságnak megfelelő adatokat prezentálta. Először is az említett brit hozzájárulás bruttó összegben értendő, amiből 74 millió fontot hetente visszatérítés formájában még a korábbi miniszterelnök, Margaret Thatcher „kiakudott”; vagyis a küldendő összeg 276 millió font hetente. Továbbá, ebbe az összegbe beleértendő az a 115 millió font is, amelyből különböző brit gazdasági szereplők részesülnek. Ez azt jelenti, hogy összesen nem az ígért 350 millió font lehetne hetente az NHS-é, hanem annak kevesebb, mint a fele, 161 millió font.

A kilépés mellett kampányolók egy másik markáns alakja, Nigel Farage határozottan állította, hogy ilyen ígéretet sohasem tett, ennek ellenére a

1 A különböző médiumokból vett idézetek és hivatkozások minden esetben e munka szerzőjének fordításai. (Sánta Tamás)

kampányautóbuszon ez a felírás mindvégig ott maradt.

A cikk szerzője összefoglalásként azt a megállapítást teszi, hogy ez az ígéret hamisnak bizonyult (Travis 2016).

2. „A kilépésre voksolás egyben szavazás a migráció megállítására”.

A „bevándorlás-kérdés” kétség kívül komoly gondot jelent nemcsak Nagy-Britanniának, de az egész Európai Uniónak, és sajnálatos módon nem is látszik körvonalazódni egységes állásfoglalás a kérdésben.

A kilépés-pártiak azonban kampányukban a bevándorlás megállítására is ígéretet tettek, amelynek lényege az volt, hogy a kilépést követően már nem Brüsszel kontrollálja, hogy mennyi menekültet fogadjon be az Egyesült Királyság, hanem a döntést saját állampolgárai kezébe adja.

Ugyanakkor a cikk szerzője rámutat, hogy Farage egy tavaly márciusi kijelentésében még azt fejtegette, hogy pártja, a Ukip, vissza kívánja állítani a bevándorló munkavállalók számát az 1950 és 1990 közötti időszakra jellemző szintre, amikor is több ember hagyta el Nagy-Britanniát, mint amennyi évente az országba érkezett. A kampányidőszak alatt azonban a párt poszterén feltüntetett egy szíriai menekültekből álló csoportot, aminek hatására – mondja a cikk szerzője – nem lehet csodálkozni azon, hogy a szavazók hittek a kilépés-pártiak ígéretében, miszerint nagymértékben csökkentik a bevándorlók számát. Éppen ezért hatott meglepetésként Daniel Hannan euro-szeptikus kijelentése a BBC-nek, miszerint a kilépést támogatók kampányukban sohasem ígérték meg, hogy csökkentik a migránsok számát, sőt a munkavállalók szabad mozgásának az Egyesült Királyságba, és onnan, tovább kellene folytatódnia annak érdekében, hogy a britek továbbra is a közös piacon belül maradjanak.

Azt azonban fontos kiemelni, hogy a kilépés-pártiak kampányukban nem kötelezték el magukat a migráció drasztikus csökkentésére, sokkal inkább arra, hogy magát a migrációból eredő problémát kívánják saját kontrol alá vonni. Ez a kontrol nagyjából hasonlítana az ausztráliai megközelítésre, ami ebben az esetben azt jelentené, hogy az európai polgárok számára megszűnne az automatikus jog arra, hogy belépjenek, és munkát vállaljanak Nagy-Britanniában. Itt érdemes röviden arra is utalni, hogy Nagy-Britanniában a „bevándorlás-kérdés” nemcsak a szír, vagy abból a térségből áramló migránsokat jelenti, hanem az Európai Unió területéről az

országba igyekvőket is ebbe a kategóriába sorolja a politikai közgondolkodás, megtevésvetve ezzel a társadalom jelentős részét.

Csakhogya ez a kontrol, és a kilépés-pártiak azon elképzelése, hogy a bevándorlók számát 100 ezer alatt kívánják tartani, nem valósítható meg úgy, hogy Nagy-Britannia az EU tagja marad és egyben teljes hozzáférése van az egységes piachoz, amit a kilépés mellett kampányolók nem kívántak elveszíteni.

E második ígéret sokkal inkább mutatott egy-fajta félelem-keltő kampányt Nagy-Britanniában (is), mint ahogyan ezt erősíti meg a harmadik érv is a kilépés mellett.

3. „Öt millióval több bevándorló érkezhel Nagy-Britanniába 2030-ra abban az esetben, ha Törökország és a további négy jelentkező ország csatlakozik az EU-hoz”.

Ezt a kijelentést a Brexit mellett kampányolók arra alapozták, hogy Törökország, a maga 78 milliós lakosságával már közel áll az Európai Unió csatlakozáshoz. Továbbá, hogy az EU a migrációs válságra úgy reagált, hogy gyakorlatilag szabad utat kínált fel Törökország mellett Macedónia, Montenegró, Szerbia és Albánia lakosai számára is.

A valóság ezzel szemben, úgy tűnik, sokkal távolabb áll attól, amit a kilépés-pártiak zászlajukra tűztek. David Cameron állítása szerint Törökország a jelenlegi procedúra szerint olyan távont áll a csatlakozástól, hogy a várható belépése az EU-ba 3000-re tehető. Ezt látszik alátámasztani az, hogy a tárgyalássorozaton szereplő 35 fejezet közül mindösszesen csak egyben született eddig megállapodás a brit miniszterelnök szerint. Ennek ellenére a kilépés-pártiak szórólapjain már az is megjelent, hogy az EU megnyitná a kaput az előbb említettek mellett Szíriának és Iraknak is.

Akár a nemzetközi, akár a hazai sajtóból tájékozódva az látszik körvonalazódni, hogy Törökország számára még igen messze van a csatlakozás lehetősége, s a cikk szerzője összefoglalásában maga is kiemeli, hogy először 1963-ban merült fel Törökország esetleges csatlakozása az akkor még Közösséghez, de ez azóta sem történt meg, és a közeljövőben ez aligha várható. A további négy, illetve hat ország említése a kampányban pedig sokkal inkább támasztja alá azt a feltételezést, hogy e harmadik kijelentés inkább a mássággal szembeni félelemre appellál, mintsem a valóság megjelenítésére.

A kampány a maga fonáságaival együtt is hatott és sikeres volt. A British Public, ugyan kis többséggel,

de az Európai Unióból való kilépésre szavazott 2016. június 23-án. Függetlenül attól, hogy még a szavazást megelőző napon is szakértők, politikusok, előzetes közvélemény kutatási adatok is azt látszottak jósolni, hogy Nagy-Britannia az Európai Unió része marad.

A szavazást követően, az adatok birtokában a sokkoló és talán fájó eredmény mellett érdemes azonban megnézni, hogy kik és milyen arányban szavaztak a kilépés, illetve a bennmaradás mellett. Mielőtt azonban erre rátérnék, fontosnak tartom röviden bemutatni az Európai Unió és (ekkor még) benne Nagy-Britannia demográfiai helyzetképét.

Az Európai Unió demográfiai változásairól a Bizottság az úgynevezett *Ageing Report*-ban közölte adatait (European Commission 2016a), és prognosztizálta a változásokat 2013 és 2060 közötti időszakra.

Az Unió demográfiai „profiljáról” általánosságban elmondható, hogy 2013 és 2060 közötti időszakban a népesség mintegy 3%-kal növekedni fog a jelentés szerint, 507 millióról 523 millió főre. Az élettartam az Unión belül szintén emelkedik; míg a férfi lakosság élettartama 77,6 évről 84 évre, addig a nőké 83,1 évről 89,1 évre növekedhet.

Ugyanakkor kevesebb lesz a nevezett időszakon belül az aktívan dolgozó emberek száma. A csökkenés várhatóan mintegy 4,4% lesz, és a mostani 211 millió aktív dolgozóról ez lecsökken 202 millióra. S talán az sem meglepő, hogy az idősebb emberek száma várhatóan gyarapszik 2060-ra, míg a fiatalabaké, stagnál, vagy csökken. A 0-14 éves korosztály létszáma gyakorlatilag, a jelentés szerint, stagnál (2013=15,6%; 2060=15%), a 15-64 éves népcsoportban egy jelentős csökkenésre lehet számítani (66%-ról 56,6%-ra). Viszont a két felső korhatárban, a 65-79 éveseknél, valamint a 80 év és afölöttieknél jelentős növekedést prognosztizált a jelentés (13,3%–16,6%; 5,1%–11,8%).

Tehát az öregedés tendenciája a kontinensen tovább folytatódik, sőt annak erősödése is várható. Mindez az aktív dolgozók és a nyugdíjasok arányában is kifejezetten szembetűnő lesz. Addig, amíg 2013-ban négy aktívra jutott egy nyugdíjas, a riport szerint ez az arány mintegy 50%-kal csökken 2060-ra, és már csak két aktív fog jutni egy nyugdíjasra. Ez nagymértékben befolyásolja a jelenlegi fiatal generáció jövőbeni élethelyzetét és körülményeit, ami megmutatkozik majd az életkorhoz kapcsolható kiadások mértékének növekedésében is (European Commission 2016a).²

² A téma részletesebb és átfogóbb elemzését lásd: European Commission 2016b.

A jelentés, az Európai Unió egésze mellett az egyes országok, így az Egyesült Királyság demográfiai változásait is prognosztizálja a 2013 és 2060 közötti időszakra (European Commission 2016c; lásd még: Office for National Statistics 2015, Rutherford 2012).

Általánosságban elmondható, hogy az Egyesült Királyságban is hasonló demográfiai változások következnek be 2013 és 2060 között, mint a teljes Európai Unióban. A lakosság várhatóan növekedni fog; 64,1 millió főről 80,1 millióra. Az átlag életkor, hasonlóan az Unióéhoz, szintén növekszik. A férfiak átlagéletkora 79 évről 85 évre, míg a nők 83 évről 89 évre emelkedik a jelentés szerint. Életkori bontásokban pedig a következő figyelhető meg 2013 és 2060 közötti időszakban: a 0-14 évesek száma, akárcsak a 15-64 éves aktív korúak száma csökken (17,6%–17,2%; 65,1%–58%). Ugyanakkor az idősebb korosztály, a 65–79 évesek, valamint a 80 és afölöttiek száma jelentősen növekedni fog (12,6%–15,3%; 4,7%–9,5%). Vagyis a prognózis szerint a születendő gyermekek száma, és ezzel együtt az aktív dolgozók száma csökkenni fog, hasonlóan az Unió teljes populációjához, a nyugdíjasok létszáma viszont jelentős mértékben növekszik meg.

Ez a változás a nemzeti kiadásokra is természetesen hatással lesz. Azok a GDP arányos kiadások, melyek reagálnak erre az elöregedő népességi tendenciára mintegy 2,3%-kal növekedni fog 2060-ra, 22,1%-ról 24,4%-ra. Ez azt jelenti, hogy többet kell majd fordítani az egészségügyi kiadásokra (7,8%–9,1%), a tartós (long term care) idősellátásra (1,2%–1,6%), valamint a nyugdíjakra (7,7%–8,4%). Viszont az oktatásra, a jelentés szerint, 2060-ban is várhatóan ugyanannyit fog költeni a brit társadalom (5,1%), a munkanélküliek támogatására pedig kevesebbet (0,3%–0,2%).

A szavazatok ismeretében ma már azt is tudni lehet, hogy a szavazóképes brit lakosság milyen arányban voksolt a bennmaradásra, illetve a közösségből való kilépésre. A brit YouGov internetes felületén megjelent cikkben, *How Britain Voted*, a szerző szemléletesen ábrázolta többek között az életkorok szerinti szavazati megoszlásokat (Moore 2016).

A teljes szavazónépességben belül, összefoglalóan azt lehet megállapítani, hogy a 65 éves és az ennél idősebbek mintegy kétszer annyian szavaztak az Európai Unióból való kilépés mellett, mint a 25 éves és annál fiatalabbak.

Részletesen is ábrázolva az életkor szerinti megoszlásokat, a szerző a következőket állítja: a 18-24

éves korosztály 71%-a szavazott a bennmaradás mellett, míg mindösszesen csak 29% szavazott a kilépésre.³ A 25-49 éves korosztálynak szintén jelentős többsége bennmaradás-párti volt. Ennek a korosztálynak 54%-a támogatta az Unióban való maradást, míg 46% szavazott ez ellen.

Az idősebb korosztályok esetében azonban az arányok már gyökeresen megváltoztak. Az 50 és 64 év közöttieknek már 60%-a szavazott a kilépés mellett, és csak 40% voksolt a bennmaradásért. A 65 év felettieknél pedig ez az arány még inkább eltolódott a kilépés felé; 64%-uk döntött a szakítás mellett és csak 36% szavazott az EU-tagság folytatására.

A szerző közölte az iskolai végzettség és a szavazati arányok között fellelhető párhuzamot is cikkében. Érdekes arra rámutatni, hogy minél alacsonyabb a brit referendumon szavazhatók iskolai végzettsége, annál nagyobb arányban szavaztak a kilépésre. Ugyanakkor, ezzel fordított arányban, minél magasabb a szavazók iskolai végzettsége, annál többen szavaztak a bennmaradás mellett. Míg az alacsonyabb iskolai végzettségekkel rendelkezők (GCSE vagy ennél alacsonyabb) 70%-a a „Leave” mellett szavazott, addig a felsőfokú végzettségekkel (degree) rendelkezők 68%-a a „Remain” mellett döntött (Moore 2016).

Tehát jelentős arányban azok szavaztak a Brexitre, akik nyugdíjasok, illetve, akik alacsony iskolai végzettségekkel rendelkeznek, míg a fiatalok egyértelműen az Európai Unió mellett tették le a voksukat.

A szavazás eredménye felett érzett elkeseredésüket komoly érzelmi kitörések is követték, amit a brit sajtó, így többek között a *Guardian* is nyomon követett. A fiatalok általános véleménye a szavazás eredményéről, hogy bár túlnyomó többségben ők a maradás mellett szavaztak, sok közülük elárulva érzi magát az idősebb generáció által, akik hátat fordítottak Európának, de e döntés káros következményeinek már nem lesznek részesei (Graham-Harrison 2016). A következőkben álljon itt néhány vélemény azokról a fiataloktól, akik vagy még életkorukból kifolyólag nem voltak jogosultak a szavazásra, vagy voksoltak ugyan, de nem az ő döntésük volt a mérvadó:

3 Egy másik felmérés szerint, melyre a *Guardian* hivatkozott a referendum másnapján, a 18-24 év közötti fiatalok 75%-a szavazott a bennmaradás mellett (Cresci 2016). E két, bár némileg eltérő adat, az támasztja alá, hogy a fiatalok jelentős részben a Remain kampányt támogatták.

„Lengyel építész családból származom. Én vagyok az, akit ők kiszavaztak. Rosszul érzem magam, rémült vagyok és szomorú”. Egy 22 éves tanuló, aki Brighton-ban nőtt fel, svéd, lengyel és ír család leszármazottja.

„Az idősebb generáció döntése, hogy elhagyjuk az EU-t olyan, mint, amikor egy társad kiválaszt egy filmet, majd 20 perc után otthagyt”. Egy fiatal tinédzser hozzászólása a Facebook-on.

„Nem adom át többé a helyemet az idősebbeknek. Szemet szemért”. Egy londoni komikus, aki szerb gyökerekkel rendelkezik.

„Egy barátom azt mondta, ne reagáljunk túl a dolgot, ez végül is nem a világ vége. De ez a vége annak a világnak, amit mi eddig ismertünk”. Egy tanuló hozzászólása.

„Az én generációm számára a jövő meglehetősen sivár. Nekünk azt mondták, nektek talán már nem lesz nyugdíjzatok, nem lesz munkalehetőség, sem ház, amit megvásárolhatunk, csak bérelhetjük azt egész életünkben. És most, már európai sem vagyok. Úgy érzük, nekünk azokkal a döntésekkel kell együtt élnünk, amit nem mi hoztunk meg. Olyan emberek döntöttek így, akik már leélték az életüket. 2016-ban mi egyetlen dolgot akarunk – stabilitást – amit most elvesztettünk”. Egy 25 éves fiatal mentor.

„Szégyellem, hogy brit vagyok. Az egyetlen reményem, hogy a fiatalok tömegeinek a bennmaradás melletti szavazatai azt jelenti, hogy lassan elfordulunk a félelem és a megosztás politikájától”. (Graham-Harrison 2016)

„A fiatal generáció most elvesztette a jogot, hogy éljen és dolgozzon 27 másik országban”.

„Köszönet a baby boom generációjának és szüleiknek, azoknak, aki vagy a bennmaradás mellett szavaztak, vagy a népszavazás előtti napokban félretéve saját érzéseiket, gyermekeik és unokáik nevében szavaztak. Nagyra értékeltük a próbálkozásukat”. Tolmácsolta fiatalok érzését, majd fogalmazta meg saját gondolatait egy szabadúszó fiatal újságíró. (Cosslett 2016)

„Nem tudtam szavazni abban, ami valószínűleg a legfontosabb politikai döntés volt, amit a brit emberek hoztak, egy visszafordíthatatlan döntés. [...] A jövőm teljesen megváltozott; nem lesznek meg azok az előnyeim, melyeket a szüleim és az ő generációjuk még

élvezhetett, amilyen például a szabad mozgás az EU országai között”. Egy 17 éves fiatal, aki még nem szavazhatott.

„Mindig is úgy éreztem, felesleges, kényelmetlen, alulreprezentált vagyok. Ez az eredmény megerősítette a félelmemet”. Egy 23 éves londoni fiatal.

„Egész életemben ebben az országban éltem és most először szégyellem, hogy brit vagyok. Dühvel tölt el, hogy az idősebb generáció önző módon szavazott arra a jövőre, amit nekem kell majd megélnem. A fiatalok nem erre szavaztak”. Egy 24 éves londoni fiatal lány brit és ázsiai felmenőkkel.

„20 éves tanuló vagyok Skóciából. Bár eredetileg Londonból származom, az életem egy jelentős részét Franciaországban töltöttem, ahová a szüleim akkor költöztek, amikor én még nagyon fiatal voltam. Magamra sokkal inkább mint európaire gondoltam, sem mint britre, angolra vagy skótra. [...] Sokkolt, hogy a nagyszüleim, akik maguk is menekültek, a kilépés mellett szavaztak, hogy megfékezzék a bevándorlást”. (Cresci 2016)

Ugyanakkor tudósítás mutat rá arra is, hogy sok fiatal el sem ment szavazni, annak ellenére, hogy az eredmény ismeretében, sajnálják, hogy a döntést az idősebb generációra hagyták, azokra, akik sokkal nagyobb számban jelentek meg a szavazóurnáknál.

S valóban a megjelenés azokon a területek alacsonyabb volt, ahol a fiatal populáció magasabb, továbbá a szavazás előtt a 18-24 éves korosztálynak csak a fele volt biztos abban, hogy elmegy szavazni összehasonlítva a 65 év feletti kétharmados szavazói hajlandóságával (Graham-Harrison 2016).

A téma szakértője, James Sloam, viszont felhívta a figyelmet, hogy az egy veszélyes tendencia lenne, ha a fiatalokat okolnánk az alacsony részvétel miatt, sokkal inkább a politikusokat kellene megkérdézni, hogy miért nem inspirálták jobban őket a voksolásra. A Royal Holloway University politológia szakos hallgatója rámutatott, hogy a fiatalokban frusztrációt váltott ki egyrészt a referendum időpontja, hiszen a hallgatók ebben az időben utaznak vissza az otthonaikba, és próbálnak nyári munkákat vállalni, de ugyanakkor a megváltozott regisztrációs szabályok is zavart keltettek azokban a fiatal egyetemi, illetve főiskolás hallgatókban, aki először szavazhatott (Graham-Harrison 2016).

További magyarázatokat találhatunk a brit fiatalok hozzáállására a referendumhoz, illetve gondolataikra, érzelmeikre a teljes politikai térrel kapcsolatban a YouGov egyik felmérése alapján (YouGov 2016). A felmérést 2016. május 6. és 13. között végezték, 1351 fiatal, 18-30 éves korosztályba tartozó megkérdezett körében. A főbb eredmények a következők voltak:

1. Melyek a legfontosabb problémák, amelyekkel az ország most szembe néz?

Az első hat helyen az egészségügy, a bevándorlás és a menekültügy, a gazdaság, a lakásügy, Európa ügye és az oktatás állt.

Az utolsó két helyen (nem számítva az „ezek közül egyik sem”, illetve a „nem tudom” válaszokat) a nyugdíj és a szállítás ügye állt.

2. Melyek a legfontosabb problémák, amelyekkel Te és a családod most szembe néz?

Az első hat helyen a lakásügy, a gazdaság, az egészségügy, az oktatás, az adóügy, valamint a családi élet és a gyermekgondozás ügye állt.

Az utolsó két helyre a védelem és a terrorizmus problémája került.

A válaszadók véleményéből az látszik, hogy a hangsúlyok eltolódnak, ha az ország áll a fókusz-pontban, illetve ha az adott személy és annak családja. Az individuuum szintjén meg sem jelent az első hat helyen a bevándorlás és a menekültügy problémája, sokkal inkább a személyes élet és az ahhoz kapcsolódó léttér fontossága. A közösség szintjén azonban már előkelő helyen jelent meg a bevándorlás kérdése, de túlnyomó többségben itt is a válaszadók első sorban a személyes biztonságukra fókuszáltak.

3. Melyek a legfontosabb problémák, amelyek befolyásolják a döntéset a szavazáskor?

Első helyen a gazdaság fejlődése és annak erősödése állt (52%), majd szorosan ezt követte az egyéni és a családi pénzügyi helyzet (32%).

A rangsorban középen helyezkedett el a bevándorlás megállítása, vagy annak redukálása (25%), de ugyanakkora arányban szavaztak a válaszadók arra is, hogy biztosítva legyen számukra a jog, hogy élhessenek és dolgozhatnak más EU tagországban.

Utolsó helyre sorolták a válaszadók (nem számítva a „valami más”, „semmi” és a „nem tudom” válaszokat) Nagy-Britannia szuverenitását.

4. Hogyan szavaznál egy esetleges referendum esetében?

2016. májusában a 18-30 éves korosztály 51%-a a bennmaradás mellett, 23%-a pedig a kilépés mellett döntött. Mindösszesen 5% nem tudta eldönteni, hogy elmenne-e szavazni, és 20% nem volt biztos, hogy melyik lehetőség mellett döntene.

5. Mennyire követed figyelemmel az EU referendum kampányt?

A megkérdezettek 51%-a figyelemmel követte a kampányt, ezen belül 12%-uk nagy figyelemmel, míg 39%-uk meglehetősen figyelemmel kísérte a kampányeseményeket.

A válaszadók 39%-a nem követte az eseményeket; a megoszlás körükben: 26%-uk nem igazán foglalkozott a témával, és 13%-uk egyáltalán nem követte nyomon a kampányt.

Ugyanakkor a megkérdezettek 36%-a követte a kampányt és találta azt érdekesítőnek, és csak 28%-a mondta ennek ellenkezőjét. A válaszadók 45%-a már májusban úgy gondolta, hogy a kampány, mintha nem lenne más, mint idős emberek kiabálása egymással, és csak 22%-a mondta ennek ellenkezőjét.

40% gondolta úgy, hogy nem tud eleget a problémáról, de szeretne többet megtudni róla, és csak 29% vallotta ennek ellenkezőjét.

46% nem tudta, hogy a kampányban kinek higgyen, 29% ellenében.

A megkérdezettek 50%-a válaszolta azt, hogy ismeri az Európai Uniót és annak munkáját, és csak 39% nem érezte, hogy ezzel tisztában lenne.

6. Mit gondolsz, igazak, vagy hamisak a következő állítások az Európai Unióról?

- Az EU tagjaként könnyebb számunkra feleltetni a környezetet: 43% igaz; 22% hamis.
- Az EU-ból való kilépés lehetővé tenné-e számunkra, hogy bezárjuk határainkat a bevándorlók előtt: 39% igaz; 35% hamis.
- Több UK állampolgár él az Európai Unióban, mint fordítva: a válaszadók 30-30%-ban tartották ezt az állítást igaznak, illetve hamisnak.
- Az európai Unió több jogot és védelmet biztosít számunkra a munkához: 55% igaz; 15% hamis.

7. Melyik állítás áll közelebb a nézőpontodhoz?

- Az Európai Unió inkább lehetőség, mint fenyegetés számomra: 48%.
- Az Európai Unió inkább fenyegetés, mint lehetőség a számomra: 19%.

8. Milyen mértékben bízol meg az itt felsoroltakban?

- a. Politikus: 10% igen és 76% nem.
- b. TV vagy sport sztár: 16% igen és 66% nem.
- c. Kortárs csoport tagjában: 50% igen és 31% nem.
- d. Szakszervezeti vezetőben: 31% igen és 45% nem.
- e. A médiában: 13% igen és 73% nem.
- f. Tanárban, oktatóban: 72% igen és 13% nem.
- g. Vallási vezetőben: 22% igen és 60% nem.
- h. Egy multinacionális vállalat vezetőjében: 16% igen és 65% nem.

A megkérdezett 18 és 30 éves korosztályhoz tartozó 1351 fiatal közül 36%-a vallotta magát angolnak, 31%-a britnek, 7%-a skótnak, 4%-a walesinek, 8%-a európainak, 6% ezek közül egyiknek sem, és végül 9%-uk nem tudta milyen nemzeti-séghez tartozik.

A válaszokból általánosságban az derül ki, hogy a fiatalok individualisták, fókuszálnak elsősorban önmagukra, közvetlenebb környezetükre és a kortárs csoport tagjaira. Bár nem követték annyira szorosan nyomon az eseményeket, mint az idősebb generáció, de egyértelműen az Európai Unióban gondolkodtak már a referendum előtt is, s annak előnyeit pozitívabban értékelték, mint hátrányait. A bevándorlást nem tekintették kifejezetten súlyos jelenkori problémának, mint ahogyan Nagy-Britannia szuverenitásának megőrzését sem tekintették elsődlegesnek.

Ugyanakkor az is megfigyelhető, hogy a megkérdezettek jelentős százaléka bizalmát veszítette a kampányban, de ami még talán ennél is fontosabb, a közéleti és egyéb tradicionális szereplőkben egyaránt. Bizalmuk az oktatás képviselőiben, valamint a saját kortárs csoportokban maradt meg.

Az azonban kétségtelen, hogy érdeklődők, foglalkoztatja őket saját helyzetük, jobban tartják európai polgároknak önmagukat, mintsem saját határukön belüli állampolgárnak, és most elkeseredettek, csalódottak, dühösek. Vajon mi történik akkor, ha valaki, vagy valami ezt az aktivitást és érzelmi együttest becsatornázza egy cél irányába? S vajon mi lesz az a cél, amely mozgósítja ezeket a fiatalokat?

Nemrégiben mutatott be egy dokumentumfilmet a Deutsche Welle televízió, *The Return of Old Enemies* címmel, ami a mai feszült helyzetre fókuszált Európában, az Európai Unióban és a vele

szomszédos Oroszországban. A témával kapcsolatban megszólítottak fiatalokat, elsősorban kelet-európai fiatalokat. Nem vonnék le belőle messzemenő következtetéseket, de, mint figyelemfelhívó (az idősebb generáció számára is), mindenképpen fontos előjeleket tartalmazhat.

A filmben több, elsősorban kelet-európai ország fiataljait szólították meg, de ezen országok fiataljainak véleménye a bizonytalan helyzettel kapcsolatban talán nem áll messze a brit fiatalság érzelmi világától sem.

Fiatalok egy csoportja például Észak-Lengyelországban önkéntesen verődik össze, hogy katonai gyakorlatokat folytassanak hazájuk megvédelme céljából. Amint az egyik megszólított elmondta, jelenleg Lengyelországnak nincs jelentős, nagyméretű hadserege, de ennek meg kell változnia, mert nem tudhatjuk, mi történik a közeljövőben. Mint mondta a „gonosz” mindig leselkedik ránk. Az oroszokat, katonai szerveződésük és erejük miatt komolyan kell venni. Épp e közgondolkodás miatt egyre több fiatal lát jövőt a hadseregben.

Észtország rövid bemutatásakor a film készítői elmondták, hogy Észtország társadalma, mint az EU tagja, egyszerre vallja az európai identitást és a szovjetuniós múltat. Egy fiatal katona nyilatkozta, hogy ők a frontvonal, ha valaki megtámadná a határait. S e gondolat igazolását megtalálhatja abban is, hogy orosz katonák gyakran gyakorlatoznak az észt határ mellett anélkül, hogy erről informálnák a szomszédot.

Észtország ezen területein az orosz etnikum nagyszámban van jelen, de a kormány elsősorban az észt nyelvet preferálja. Egy fiatal taxisofőr ezzel kapcsolatban azt nyilatkozta, valójában nincs problémája az észt nyelvvel, csak annyi, hogy nem kívánja használni. „Én orosz vagyok”. Az észt város lakói attól tartanak, hogy az orosz kormány az etnikumot eszközként használja hazájukban. Ahogyan a film készítői rámutattak, itt az Európai Unió és Oroszország közötti ellentét élesedik ki.

Moszkvai helyzetképet is bemutat az összeállítás, koncentrálna a fiatalok gondolatvilágára. Manapság egyre népszerűbbek, mint annak idején a kommunista időkben, a katonai parádék az orosz fővárosban a fiatalok körében. Egy fiatal lány nyilatkozta, hogy ma már egyre többen készülnek és csatlakoznak ezekhez a katonai parádékhoz, sőt egyre gyakrabban a szovjet zászló is előkerül eze-

ken a bemutatón. Úgy látja, hogy a fegyverek fejlesztése egyben mutatja a nagyrányú fejlődést is Oroszországban, ami azt látatja, hogy milyen erős Oroszország. Mint mondta, „*mi nem félünk egy újabb háborútól, de ha mégis lenne, akkor azt mi nyerjük meg*”.

Ennek hallatán nem is vált ki nagy csodálkozást az, hogy egyre többen, szakértők is, úgy nyilatkoznak, a hidegháborús lelkület újra visszatért Oroszországba (s talán nemcsak oda, hanem Európába is?).

Úgy tűnik, a foci, s benne az eufóriát okozó sikerek és az elviselhető következményekkel járó vereségek is, közössége(ke)t teremtett. Amit a játék „főzött”, azt *mi* egyszerre birtokoltuk és jóízűen meg is ettük. Ezt követte a közösségi lét öröme és maximum egy fejfájós másnaposság.

A Brexit, az más! Az közösségeket, generációkat osztott meg, s maradt utána a kétségbeesés, a düh, a bizonytalanság és a félelem. Igaza lett Boris Johnson-nak, még ha nem is ebben a kontextusban gondolta: „*You cannot have a cake and eat it too*”. A brit referendumat az Európai Unió közösségétől való elszakadásról, annak eredményét, de legfőképpen annak hatásait, nem lehet rövidtávon, egyszerre birtokolni. Ma egy generáció döntött, s annak következményeit holnap egy másik fogja majd elviselni. S ez már nemcsak egy fejfájós másnaposság lehet, hanem egy keserű, következményekkel teli emlék és jelen.

Felhasznált irodalom

- Cosslett, L. Rh. 2016 If you're young and angry about the EU referendum, you're right to be. *The Guardian*. Elérhető: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/jun/24/young-angry-eu-referendum> [2016. 07. 03]
- Cresci, E. 2016 Meet the 75%: the young people who voted to remain in the EU. *The Guardian*. Elérhető: http://www.theguardian.com/politics/2016/jun/24/meet-the-75-young-people-who-voted-to-remain-in-eu?CMP=Share_AndroidApp_Gmail [2016. 07. 03]
- European Commission 2016a *The 2015 Ageing Report. Projected demographic changes in the European Union*. Elérhető: http://ec.europa.eu/economy_finance/graphs/2015-05-12_ageing_report_en.htm [2016. 06. 29]
- European Commission 2016b *The Ageing Report. Economic and budgetary projections for the 28 EU Member States (2013–2060)*. Elérhető: http://europa.eu/epc/pdf/ageing_report_2015_en.pdf [2016. 06. 29]
- European Commission 2016c *The 2015 Ageing Report. Projected demographic changes in all countries*. Elérhető: http://ec.europa.eu/economy_finance/structural_reforms/ageing/pdf/allcountries_en.pdf [2016. 06. 29]
- Graham-Harrison, E. 2016 Young people on the EU referendum: 'It is the end of one world, of the world as we know it'. *The Guardian*. Elérhető: http://www.theguardian.com/politics/2016/jun/26/young-people-vote-anger?CMP=Share_AndroidApp_Gmail [2016. 07. 03]
- Moore, P. 2016 *How Britain Voted*. Elérhető: <https://yougov.co.uk/news/2016/06/27/how-britain-voted> [2016. 07. 03]
- Office for National Statistics 2015 *Overview of the UK Population*. Elérhető: http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20160105160709/http://www.ons.gov.uk/ons/dcp171776_422383.pdf [2016. 07. 04]
- Rutherford, T. 2012 *Population ageing: statistics*. House of Commons. Elérhető: www.parliament.uk/briefing-papers/sn03228.pdf [2016. 07. 04]
- The Return of Old Enemies* 2016 Deutsche Welle televízió. Első bemutatás: 2016. 06. 18. Elérhető: <http://www.dw.com/en/the-return-of-old-enemies/a-19262360> [2016. 07. 04]
- Travis, A. 2016 The leave campaign made three key promises – are they keeping them? *The Guardian*. Elérhető: http://www.theguardian.com/politics/2016/jun/27/eu-referendum-reality-check-leave-campaign-promises?CMP=Share_iOSApp_Other [2016. 06. 28]
- YouGov 2016 *Hope Not Hate Survey Result*. YouGov. What the world thinks. Elérhető: https://d25d2506sfb94s.cloudfront.net/cumulus_uploads/document/ej63u31ku2/HopeNotHateResults_YoungPeople_160513_website.pdf [2016. 07. 04]